

Kansainväliset informaatiolukutaidon osaamistavoitteet muuttuivat - mitä, miksi ja miten?

Kati Syvälahti & Janika Asplund

Informaatiolukutaidon opetus on monissa suomalaisissa yliopistoissa jo vakiintunutta ja opetus tukee korkeakouluopiskelijoita kasvamaan asiantuntijoiksi akateemisissa opinnoissa ja työelämässä. Suomessa on pitkä perinne myös informaatiolukutaitoon liittyvien suositusten ja tavoitteiden yhteisessä määrittelyssä. Samaa keskustelua käydään kansainvälisesti. Nyt maailmalla on haettu informaatiolukutaidolle uutta suuntaa tieto- ja toimintaympäristön muuttua moninaisemmaksi. Tässä artikkelissa pohdimme, mihin nyt on päästy ja mitä merkitystä tällä on.

Informaatiolukutaidon standardeja 15 vuotta

Yhdysvalloissa toimiva Association of College and Research Libraries (ACRL) julkaisi informaatiolukutaidon standardit *Information Literacy Competency Standards for Higher Education* vuonna 2000. Maailmanlaajuisesti levinneet standardit ovat olleet 15 vuotta kirjastoalan ammattilaisten työvälineenä informaatiolukutaidon opetuksen suunnittelussa.

Informaatiolukutaitoa käsittelevissä tieteellisissä julkaisuissa standardit ovat olleet perustana aiheen työstämiselle.

ACRL:n laatimat standardit suomennettiin osaamistavoitteiksi Helsingin yliopiston Opiskelijakirjaston toimesta vuonna 2003. Suomessa osaamistavoitteilla on ollut merkittävä rooli IL-opetuksen kehittämisessä. Suosituksia on käytetty informaatiolukutaidon opetuksen vakiinnuttamiseksi korkeakoulutasolla 2000-luvulla.

Kehittämistä tukevat verkostot

Suomessa korkeakoulukirjastot ovat verkostoituneet useilla tavoilla IL-opetuksen kehittämiseksi. Yliopistokirjastoilla on toimintaa Suomen yliopistokirjastojen neuvoston IL-verkostossa. Suo-

men tieteellisen kirjastoseuran STKS:n Informaatiolukutaitoryhmä kokoaa yliopistokirjastojen, ammattikorkeakoulukirjastojen ja muiden tieteellisen kirjastojen IL-opetuksen kehittäjät.

Verkostojen avulla on voitu toteuttaa erilaisia kansallisia kehittämisprojekteja. Lisäksi verkostojen avulla on voitu koordinoita myös IL-opettajien koulutusta sekä jakaa hyviä käytäntöjä ja toimintatapoja.

Yhteistyöhankkeena toteutui Suomessa myös vuosina 2004 - 2006 yliopistokirjastojen yhteistyöhanke, jonka myötä syntyi ensimmäinen *Informaatiolukutaidon opintosuunnitelman kolmiportainen suositus ja osaamistavoitteet* (Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma -hanke 2004 - 2006, Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma -hankkeen ohjausryhmä 2004).

Informaatiolukutaito nivoutuu korkeakouluopetukseen

Suomen yliopistokirjastojen neuvoston (SYN) ja ammattikorkeakoulujen kirjastojen neuvoston (AMKIT) asiantuntijat laativat vuonna 2013 suosituksen täydentämään vanhaa suositusta. Uuden suosituksen tarkoituksena on nostaa esiin informaatiolukutaidon tärkeys sekä perustella IL-

opetuksen resursoinnin ja integroinnin tarve korkeakouluissa. Uuden suosituksen pohjana käytettiin EU:n Elinikäisen oppimisen ohjelman tuke-
man EMPATIC-projektin suositusta *Information Literacy in the Higher Education learning sector (HE) – recommendations to policy makers*.

Uusi suositus korostaa informaatiolukutaidon merkitystä korkeakouluopintojen keskeisenä taitona ja toisaalta painottaa opiskelijaryhmien tasapuolista kohtelua ja tarvetta saada IL-opetusta eri vaiheissa korkeakouluopintoja. Suositus on tekstinä riittävän lyhyt ja napakka kertoakseen asiasta myös muille kuin asiasta valmiiksi tietäville. Siinä ei kuitenkaan vielä oteta tarkemmin kantaa osaamis sisältöihin. (SYN ja AMKIT 2013.)

Yliopistoissa on toteutettu vaihtelevasti IL-opetusta korkeakouluopintojen eri vaiheissa. Yhteiset suositukset ovat olleet kuitenkin hyvänä työvälineenä kehittäessämme yhteistä ymmärrystä ja tavoitetasoja. (Kts. esim. Nevgi 2007).

Informaatiolukutaidon käsitteen avarat tulkinnat

Informaatiolukutaidon määritelmä ACRL:n vuonna 2000 laatimien standardien pohjalta on:

”To be information literate, a person must be able to recognize when information is needed and have the ability to locate, evaluate, and use effectively the needed information.”(ACRL 2000, 2).

Vuoden 2000 ACRL:n informaatiolukutaidon standardeja on kritisoitu eri tavoin. Informaatiolukutaidon osaamistavoitteiden ongelmana on ollut se, että niissä korostuvat liikaa erilaiset taidot. Niillä on pyritty kattamaan lähes kaikki mahdollinen ja ne ovat tuntuneet paikoitellen lähes mahdottomilta toteuttaa käytännössä.

Carol C. Kuhlthaun (2013) mukaan osaamistavoitteissa tulisi huomioida enemmän oppimisen näkökulma. Keskeistä on pohtia kuinka yksilö oppii erilaisia taitoja, koska muuten osaamistavoitteet jäävät vain pelkäksi listaksi taitoja. (Mt. 93.) Osaamistavoitteissa on kritisoitu myös sitä, että ne painottavat liikaa painettuja aineistoja (Mackey and Jacobson 2011, 67).

Tiedonhankinnan muutos

Nancy Fried Foster kritisoi vanhoja suosituksia liian kirjastolähtöisiksi. Hänen mukaansa meidän tulisi suosituksia laatiessamme lähteä aina liikkeelle tutkijan tai opiskelijan tarpeesta. Etnografisella menetelmällä tutkijoiden ja opiskelijoiden tiedonhankintakäyttäytymistä tutkinut Foster painottaa erityisesti tutkijoiden omien yhteistyöverkostojen merkitystä tiedonhankinnassa. Fosterin mukaan uusissa suosituksissa on saatu kuvattua tutkijoiden todellisia käytäntöjä ja verkostomaista toimintatapaa. (Asplund 2014; Foster 2014, 6-7.)

Kuhlthaun (2013) mukaan tiedontarve on vanhoissa osaamistavoitteissa harhaanjohtava. Määritelmä rajaa tiedontarpeen liian konkreettiseksi, hallituksi ja rajatuksi asiaksi. Kuhlthaun tekemät tutkimukset ovat osoittaneet, että tiedontarve on yleensä tiedonhankinnan alussa epämääräinen ja tiedonetsijä kokee epävarmuutta uuden kysymyksen tai ongelman äärellä. (Mt. 93.)

Mackeyn ja Jacobsonin (2011) mukaan sosiaalisen median kasvun myötä tiedontarpeen määrittelyn ajankohta on muuttunut. Yleensä tiedontarpeen määrittelyn on ajateltu olevan tiedonhankinnan prosessin alkuvaiheessa. Sosiaalisessa mediassa päätös tiedontarpeesta voidaan tehdä samaan aikaan kun tieto löydetään. (Mt. 71.)

Metalukutaito ja laajentunut tiedonhankinnan konteksti

Trudi E. Jacobson on toiminut puheenjohtajana työryhmässä, joka kehitti uudistuneet informaatiolukutaidon osaamistavoitteet ja metalukutaidon käsite oli työskentelyssä vahvasti esillä. Mackeyn ja Jacobsonin (2011) mukaan informaatiolukutaidon määrittelyssä tulee ottaa huomioon uusi tietoympäristö, jossa tämän päivän tiedonhakijat toimivat. Esimerkiksi sosiaalinen media on muuttanut tiedon etsimisen ja tuottamisen rooleja.

Tieto ei ole enää staattista vaan pikemminkin dynaamista. Verkossa tietoa tuotetaan ja jaetaan yhdessä. (Mt. 63.)

Kuva 1. Six Information Literacy Frames (Framework for Information Literacy for Higher Education)

"Metaliteracy prepares individuals to actively produce and share content in collaborative online environment" (Mackey ja Jacobson 2011, 64).

Sosiaalisen median kasvun myötä informaatiolukutaidon käsitteen rinnalle tulisi nostaa ajatus metalukutaidosta, joka yhdistää erilaiset lukutaidot kuten medialukutaidon, digitaalisen lukutaidon, TVT-lukutaidon ja visuaalisen lukutaidon (Mackey ja Jacobson 2014, 68 - 84).

Osaamistavoitteista kynnyskäsitteisiin

ACRL perusti työryhmän uudistamaan standardeja ja projekti alkoi maaliskuussa 2013. Uusia ACRL-suosituksia on työstetty yhteisöllisellä työskentelytavalla vedosversioiden ollessa näkyvillä ja online-foorumin ollessa kaikkien saatavilla <http://acrl.ala.org/ilstandards/>.

ACRL hyväksyi helmikuussa 2015 uudet informaatiolukutaidon osaamistavoitteet *Framework for information literacy for higher education* <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>. ACRL:n työryhmä on määritellyt informaatiolukutaidon uudella tavalla. Päivitetyssä määritelmässä korostuu yksilöllinen oppimisprosessi ja

ympärillä oleva tietoympäristö.

"Information literacy is the set of integrated abilities encompassing the reflective discovery of information, the understanding of how information is produced and valued, and the use of information in creating new knowledge and participating ethically in communities of learning." (ACRL 2015, 3)

Yksi muutos päivitetyissä informaatiolukutaidon osaamistavoitteissa on se, että sanasta *standardi* luovuttiin, ja uudessa versiossa käytetään sanaa *frame*, joka tässä artikkelissa käännetään kehykseksi. Frame-sanalla halutaan kuvata laajemmin toimintakehystä tai toiminnan suuntaviivoja.

Laajentuvat kehykset

Oaklefin mukaan uudet päivitetyt osaamistavoitteet korostavat uutta näkökulmaa: *"focused on concepts rather than skills"* (Oakleaf 2014, 513). Toinen muutos on se, että varsinaisia osaamistavoitteita (*learning outcomes*) ei uusissa kehyksissä ole. Oaklefin mukaan tähän ratkaisuun on vaikuttanut kolme asiaa. Ensinnäkin aikaisemmissa standardeissa osaamistavoitteita oli todella suuri määrä. Toiseksi uusien kehysten myötä osaamistavoitteiden valinnan ja suunnittelun voi opetta-

ja laatia kurssikohtaisesti. Kolmanneksi kaikille yhteisiä osaamistavoitteita on lähes mahdotonta määrittellä, koska opetuksen kohderyhmä ja aikaisempi osaaminen täytyy aina huomioida kun opetusta valmistellaan. (Oakleaf 2014, 510 - 511.)

Informaatiolukutaidon uusia kehyksiä (*frames*) on yhteensä kuusi (kuva 1). Jokaisen yhteydessä on kynnyksäsite (*threshold concepts*), joka kuvaa informaatiolukutaidon kannalta keskeisiä asioita. Tämän lisäksi jokaisen kehyksen yhteydessä on tietokäytännöt (*knowledge practices*) ja dispositiot (*dispositions*), joiden avulla kuvataan oppijoiden osaamista.

Ensimmäinen kehys (*Authority is Constructed and Contextual*) kuvaa tiedon tekijyyden moninaisuutta. Toinen kehys (*Information Creation as a Process*) nostaa esiin tiedon tuottamiseen ja arviointiin liittyviä kysymyksiä. Kolmas kehys (*Information Has Value*) painottaa mm. plagiointiin ja tekijänoikeuteen liittyviä asioita. Neljäs kehys (*Research as Inquiry*) sisältää mm. tiedonhallintaan liittyviä seikkoja. Viides kehys (*Scholarship as Conversation*) tarkastelee tiedon jakamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä tieteen tekemisessä. Kuudes kehys (*Searching as Strategic Exploration*) pohtii tiedonhakua.

Tietoa on hyvä etsiä erilaisilla strategioilla. Lisäksi tiedonhaku on luova, toistuva ja hyvin eri tavoin etenevä prosessi. Uusien kehysten hyvä puoli on siinä, että niitä voi jokainen muokata omiin tarpeisiin sopivaksi. Kehykset voivat toimia kirjaston opetuksen suunnittelun tukena, muistilistana ja ideapankkina aina tilanteen mukaan.

Tulevaisuuden näkymiä

Tulevaisuudessa on mielenkiintoista seurata kuinka uudet informaatiolukutaidon kehykset otetaan vastaan informaatiolukutaidon opetuksessa ja tutkimuksessa Suomessa ja kansainvälisesti. Siirtymäaikaa muutokseen vanhoista standardeista uusiin kehyksiin on varattu ensi vuoden heinäkuun loppuun. (ACRL 2015, 3). Esimerkiksi ACRL insider sivustolla on ajankohtaista keskustelua aiheesta <http://www.acrl.org/acrlinsider/archives/category/information-literacy> ja ideoita uusien kehysten hyödyntämiseen opetuksessa on löytyä uusien informaatiolukutaidon kehysten liitteestä *Implementing the Framework* (ACRL 2015, 14).

Aihe on kiinnostava ja ajankohtainen myös tutkimuksen näkökulmasta. Ensi syksynä ECIL 2015 – konferenssissa puhuvan professori Eero Sormusen mukaan tiedon tulkinnan ja tekstin tuottamisen prosessit tulisi paremmin huomioida IL-opetuksessa. Nykyään opetus keskittyy liikaa hakuun, arviointiin ja tiedonlähteiden valintaan. Sormunen kirjoittaa konferenssin abstraktissa <http://ecil2015.ilconf.org/professor-ee-ro-sormunen/> näin:

“The present approaches in IL instruction rely too unanimously on information seeking research. The major limitation in information research is that it focuses on the early stages of the inquiry process: searching, evaluation and selection of sources for use. Reading as a meaning making process, and writing as a knowledge construction process have not earned much attention”.

Uudistetut informaatiolukutaidon kehykset antavat hyvän mahdollisuuden kehittää kirjaston IL-opetusta tähän suuntaan, koska kehyksissä nostetaan aikaisempaa enemmän esiin tiedon tuottamiseen ja jakamiseen liittyviä asioita. Informaatiolukutaitoon liittyvien osaamistavoitteiden saavuttaminen on entistä selkeämmin yhteinen prosessi, jossa ovat mukana opiskelijoiden lisäksi eri oppialojen opettajat, kuten opinnäytteiden ohjaajat, ja kirjaston asiantuntijat omien erikoisalojensa mukaan. Opiskelijoiden informaatiolukutaidon kehittäminen ei ole vain kirjaston asia vaan koko opetusyhteisön asia, jossa kirjasto toimii taustavaikuttajana ja yhteistyökumppanina vuorovaikutuksessa oppimista järjestävien toimijoiden kanssa.

Johtopäätöksiä

Tulevaisuus näyttää kuinka uudet ACRL:n informaatiolukutaidon kehykset löytävät paikkansa opetuksessa ja tutkimuksessa. Yhteenvetona

voi todeta, että uudet informaatiolukutaidon kehukset ottavat paremmin huomioon uudenlaisen tietoympäristön, jossa tämän päivän tiedonhakit toimivat.

Uusissa kehyksissä osaamistavoitteiden tilalle nostetaan kynnyskäsitteet, jotka auttavat hahmottamaan informaatiolukutaitoa laajempaan ilmiönä kuin pelkkänä taitojen listana. Muutoksen myötä informaatiolukutaidon rinnalle tulisi nostaa ajatus metalukutaidosta, joka yhdistää erilaiset lukutaidot. 📖

Lähteet

ACRL. (2000). Information Literacy Competency Standards for Higher Education. Saatavilla <http://www.ala.org/acrl/Standards/informationliteracycompetency>, suomenos: <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/ILopetus/osaamistavoitteet.htm>

ACRL. (2015). Framework for Information Literacy for Higher Education. Saatavilla <http://www.ala.org/acrl/standards/ilframework>

Asplund, J. (2014). Informaatiolukutaitoa Irlannista – pääosassa tiedonhakija.

Bulletiini Tampereen yliopiston kirjaston verkkolehdi. Saatavilla <http://www.uta.fi/kirjasto/bulletiini/arkisto/2014/2014-3-7.html>

EMPATIC. Recommendations for the Higher Education Sector. Information Literacy in the Higher Education learning sector (HE) – recommendations to policy makers (the ERASMUS programme area) saatavilla: <http://empatic.ceris.cnr.it/eng/Findings-Recommendations/Higher-Education-Recommendations>

Foster, N. F. (2014). *Information Literacy and Research Practices*. Ithaka S+R. Saatavilla http://www.sr.ithaka.org/sites/default/files/files/SR_Briefing_Information_Literacy_Research_Practices_20141113.pdf

Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma – hanke. (2004-2006). Suositus IL-opintosuunnitelmaksi. <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/ILopetus/IL-OPS.html>

Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma –hankkeen ohjausryhmä (2004): Suositus yliopistoille informaatiolukutaidon oppiainesten sisällyttämiseksi uusiin tutkintorakenteisiin. Saatavilla: http://www.helsinki.fi/infolukutaito/ILopetus/IL_suositusteksti.pdf

Kuhlthau, C. C.(2013). Rethinking the 2000 ACRL standards. *Communications in Information Literacy*,

2013, Vol.7(2), 92-97 . Saatavilla [http://www.comminfolit.org/index.php?journal=cil&page=article&op=view&path\[\]=v7i2p92&path\[\]=166](http://www.comminfolit.org/index.php?journal=cil&page=article&op=view&path[]=v7i2p92&path[]=166)

Mackey, T. P. & Jacobson T. E. (2011). Reframing information literacy as a metaliteracy. *College & Research Libraries*, 72(1), 62-78. Saatavilla <http://crl.acrl.org/content/72/1/62.full.pdf+html>

Mackey, T. P., & Jacobson, T. E. (2014). *Metaliteracy: Reinventing information literacy to empower learners*. American Library Association.

Nevgi, A. (toim). (2007). Informaatiolukutaito yliopisto-opetuksessa. Helsinki: Palmenia.

Oakleaf, M. (2014). A roadmap for assessing student learning using the new framework for information literacy for higher education. *The Journal of Academic Librarianship*, 40(5), 510-514. Saatavilla <http://dx.doi.org/10.1016/j.acalib.2014.08.001>

Sormunen, E. (2015). Puhujaesittely, ECIL 2015 -konferenssi. Saatavilla: <http://ecil2015.ilconf.org/professor-eero-sormunen/>

SYN ja AMKIT. (2013). Suositus Suomen korkeakouluille: Informaatiolukutaito korkeakouluopinnoissa. Saatavilla: http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/neuvosto/verkostot/informaatiolukutaitoverkosto/Files/liitetiedosto2/ILsuositus_FI.pdf

Aiheeseen liittyviä linkkejä

ACRL insider: <http://www.acrl.ala.org/acrlinsider/archives/category/information-literacy>

ITHAKA S+R blog Addressing the current issues that impact higher education: <http://www.sr.ithaka.org/blog-individual/information-literacy-and-research-practices>

Metaliteracy blog: <http://metaliteracy.org/>

Metaliteracy MOOC: <http://metaliteracy.cdlprojects.com/what.htm>

Tietoa kirjoittajista

Kati Syvälahti, informaattikko
Helsingin yliopiston kirjasto
email: kati.syvalahti@helsinki.fi

Janika Asplund, informaattikko
Tampereen yliopiston kirjasto
email: janika.asplund@uta.fi